

קונטרס

השיעורים

מסכת בבא קמא

סוגיות מיטב והקדש

משיעורי

מורינו הגאון

רבי ברוך לוי שליט"א

הערות והארות אשמח לשמוע
ישיבת תושיה תפרח

ברכה לראש משביר

ברכת הודאה וברכה מעומק הלב
נשגר לידידינו עוז היקר והמופלא
ראש וראשון לכל דבר שבקדושה
רחים ומוקיר רבנן

הגאון רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א

בעמח"ס גם אני אודך ושא"ס,

ומו"צ בעיר רחובות

על שפתח ליבו ונדב את

הוצאות עימוד הקונטרס הזה בחפץ לב

ישלם לו הקב"ה בכפל כפליים

וישפיע עליו שפע ברכה והצלחה

ויזכה להמשיך במפעלותיו הברוכים

להגדיל תורה ולהאדירה,

ויפוצו מעיינותיו חוצה בכל העולם כולו

מתוך בריות גופא ונהורא מעליא, וכל טוב סלה

סוגיית מיטב והקדש

במשויר שבו או לא וכך מעמיד אביי את המח'. שלדוג' בהמה אכלה שחת: אז בפשטות הסברא אומרת שישלם שחת כפי שהזיק אבל אומר ר"י שדנין במשויר שבו דהיינו כמה שיכל לגדול עוד את זה משלם, לעומת זאת ר"ע סובר שמשלם כפי שהזיק אז יוצא מח' נוספת של ר"י ור"ע וכך מבואר גם ברשב"א שיש שני מח' אחד באיזה צורה משלמים ועוד כמה משלמים. ולפ"ז אפשר לישב הקושיות שכוונת רש"י בסוגייתנו לומר בדברי ר"י ששמים אגב שדה משובחת לומר לך כמה תבואה זה היה אמור לגדול מכיון שדנין במשויר שבו ואת זה משלם לפי ר"י לכן רש"י מפרש ששמים בצורת אגב, פשט עצום. ועוד מיישב את דברי ר"ע שאומר "לא בא הכתוב" וכו' כוונתו לומר שהכתוב לא בא לומר בדברי ר"י שמחמירים על המזיק שמשלם במשויר שבו. אלא כוונת הפסוק לגבות בדיוק כפי שהזיק וזה גם כוונת המילה "לנזקין" לומר שמשלם רק את מה שהזיק ותו לא ולא כר"י שסובר שמשלם יותר ממה שהזיק.

ומוסיף ר' מאיר שמחה שהסברא אומרת כך שחייב להיות שאם דנין במשויר זה יהיה במיטב דנין שאז אנו מודדים בשדותיו כמה תבואה זה היה אמור לגדול. אבל אם נאמר במיטב

ת"ר "מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם" ר"י סובר מיטב דנין משלם ור"ע סובר במיטב דמזיק. [ובהו"א הגמ' הבינה שמיטב הכוונה שלדו' הזיק ראובן חמישים מטר כחושה אז משלם חמישים מטר שמינה ולכן הקשתה הגמ' מדוע אם הזיק כחושה שישלם שמינה].

ובדברי רש"י מבואר שלר"י שאומר ששמים במיטב דנין אז "שמים ערוגה משובחת של נזק כמה יפה עכשיו עם פירותיה וכמה תהא יפה בלא פירות ונותן לו" עכ"ל. וקשה טובא מדוע הוצרך לפרש כך ולא פירש פשוט שמשלם את השדה משובחת של נזק ומדוע מפרש ששמים את זה בצורת אגב.

ועוד קשה בדברי הגמ' שר"ע אומר לא בא הכתוב אלא לגבות לנזקין מן העידית וכו' מדוע הוצרך לפרש כך ר"ע ולא אמר פשוט ששמים במיטב דמזיק. ועוד קשה בדברי ר"ע מה המילה הנוספת "לנזקין" פשיטא שמדובר בנזק ולא מה?

והנה הפנ"י מעמיד יסוד בסוגיא: שנחלקו ר"י ור"ע בשני מח'. מח' אחת נחלקו באיזה סוג קרקע משלם האם במיטב דמזיק או במיטב דנין. ועוד נחלקו כמבואר בדף נ"ט. שנחלקו בדברי ר"י הגלילי האם דנין

דמזיק אז מה הסברא לומר שנמדוד כמה היה אמור לגדול בשדותיו של מזיק הרי המזיק בא להשלים החיסרון לניזק, פשט עצום ונורא.

וכך מתיישב כל התמיהות שהיה קשה. לפי שנחלקו בתרתי וזהו דבר אחד. שמשלם במשורר ואיך: במיטב דניזק.

ור"י אכל שמינה משלם שמינה אבל אכל כחושה ישלם שמינה?

ומבואר בתוס' שקושיא זו קשה רק לר"י ולא לר"ע מכיון שר"ע אומר לא בא הכתוב לומר כר"י שגובה יותר ממה שהזיק אלא כפי שהזיק [ולכאורה קשה מדוע צריך להגיע לדברי תוס' שהרי אפ"ל שזה לא קשה לר"ע כמבואר בדברי רש"י שאומר בדברי ר"ע ששמין ערוגה של ניזק לפי מה שהיא. ואם מזיק בא ליתן קרקע בדמי נזקו נותן לו מיטב שדותיו "שוה אותן דמים" רואים מפורש בדברי רש"י שר"ע סובר שמשלם במיטב ידיה בשווי של מה שהזיק לכן לא קשה על דברי ר"ע שאכל כחושה מדוע ישלם שמינה כי באמת משלם כחושה, וצ"ע]

[בשיטה מקובצת מבואר שנח' ר"י ור"ע שר"י סובר שבפסוק מבואר שישלם שמינה אבל יכול לשלם זאת גם בסובין ולא במיטב ולעומת זאת ר"ע סובר שמשלם כפי שהזיק אבל במיטב שזה לשון הפסוק "מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם".]

תירצה הגמ'. שמדובר "שאכלה ערוגה בין הערוגות ולא ידעין אי כחושה אכל אי שמינה אכל דמשלם שמינה". אמר רבא ומה אילו ידעין שאכלה כחושה אז היה משלם כחושה השתא דלא ידעין אי כחושה אכל או שמינה אכל אז שתשלם שמינה? "והרי המוציא מחבירו" וכו' לכאורה האריכות בגמ' קצת מיותר ומדוע הגמ' לא הקשתה ישר מדוע שישלם שמינה "והרי המוציא מחבירו" וכו': אז אפ"ל שכוונת הגמ' לומר שלא נגיד שקנסו את המזיק שמתי שהזיק שישלם יותר ולכן פה משלם שמינה. כיון שרואים שאם הזיק כחושה משלם כחושה ואין בו את הקנס, [וכמו שפירשו בתוס' באופן אחד את לשון הגמ' "אכלה שמינה משלם שמינה" וכו'], כך אפ"ל.

מקשים הפנ"י ורעק"א שמבואר בגמ' שאם יש ספק מה אכלה כחושה או שמינה אז לא משלם שמינה כי "המוציא מחבירו עליו הראיה" וע"ז מקשים קושיא עצומה. הרי המזיק הוא שמא והניזק הוא ברי מכיון שזה הסתמא דמילתא שהניזק יודע איזה קרקעות היו לו והוא טוען ברי שאכלה הבהמה שמינה לעומת זאת המזיק אינו יודע מה בהמתו אכלה הוא לא עוקב אחריה וא"כ הוא טוען שמא, אז כיון שהמזיק מודה במקצת אז זה חמשינ ידענא וחמישינ לא ידענא. ומודה במקצת חייב שבועה וכיון שהוא טוען טענת שמא אז אינו יכול להישבע וא"כ

שפה מעיקר הדין לפי הרמב"ם לא שייך להישבע ע"ז אז גם לא שייך את הדין של מתוך "שאין יכול להישבע שישלם" פשט עצום. אבל עדין קשה אליבא דהראב"ד.

החזו"א בליקוטים בדף נח. אומר שאין מח' בין הרמב"ם לראב"ד.

מכיון שתמיד אנו יודעים שאם אדם הזיק בהמה אז משלם לפי מה שכמה היתה שוה לפני ההזק וכמה אחרי הנזק ואת זה משלם.

ודן החזו"א מה יהיה הדין במקרה שאדם הזיק חפץ ושווי החפץ אינו ירד [לדוג' אדם הזיק חליפה ולא ירד השווי כיון שחליפה זו כבר היתה לא משהו כבר לפני ההזק אבל כיון שאינו רוצה אותו אדם שיהיה כתם על חליפתו אז הוא שולח לתיקון את החליפה] ודן החזו"א במקרה זה האם צריך המזיק לשלם את דמי התיקון. ואומר החזו"א כיון שדבר זה עומד לתיקון אז את דמי התיקון צריך לשלם לעומת זאת אם הזקתי חפץ שעומד למכירה אז אני משלם את שוויית החפץ מכיון שאת זה הזקתי וכך מייסד החזו"א שכל דבר דנים אותו כפי מה שהיה עומד לפני ההזק. ולפי"ז אומר החזו"א אין מח' בין הרמב"ם לראב"ד מכיון שיש שני סוגי בורות סוג אחד שהזיק בור ובגלל ההזק הקרקע שוה הרבה פחות. ולתקן את הבור ודאי שלא שייך אז בכזה מקרה המזיק משלם דמים כיון שזה טביעת דמים.

יש בו את הדין שמתוך שאין יכול להישבע משלם. קושיא עצומה ונוראה. וא"כ מדוע מבואר בגמ' שכשיש ספק אינו משלם שמינה כי המוציא מחבירו עליו הראיה? ואפשר ליישב ע"פ מח' של הרמב"ם והראב"ד בהלכות טוען ונטען פרק ה' הל' א'. שנחלקו במקרה שאדם חבל בשדה חבירו והוא טוען חפרת והוא טוען לא חפרתי או שהוא טוען חפרת שני בורות והוא טוען לא חפרתי אלא אחד. בכל זה כתב הרמב"ם הרי זה נשבע שבועת הסת ואין פה שבועה דאורייתא. למרות שהטענות ביניהם זה ממון ולא קרקע. אלא דס"ל להרמב"ם דכיון שהטענות ביניהם הוא מחמת הקרקע אז הדין יהיה כמו הקרקע שאין נשבעין על הקרקעות ולכן כתב הרמב"ם שאין שבועה דאורייתא.

לעומת זאת הראב"ד חולק וסובר כיון שסו"ס הטענות ביניהם זה טענת ממון למרות שזה מחמת הקרקע שייך להישבע ע"ז כשאר כל דיני ממונות שבועה דאורייתא.

ולפי"ז אומר רעק"א שלפי הרמב"ם לא קשה את הקושיא כיון שבסוגייתנו טענותיהם זה שהוא אומר כחושה והוא אומר שמינה אז נכון שזה טענת ממון אבל לפי הרמב"ם כיון שנידונם מגיע מחמת הקרקע אז לא שייך להישבע ע"ז מעיקר הדין. כיון שכל הדין שמתוך "שאין יכול להישבע" וכו' זה דוקא מתי שמעיקר הדין היה יכול להישבע רק הוא לא יודע. וכיון

ההזק שאכלה פירות וזה טענת דמים ומה הבין רעק"א?

אז אומר הקה"י [בסימן ט"ז בהערות] שדברי רעק"א אליבא דהמבואר בתוס' בכיצד הרגל בדף כג'. שהולכים בתר הלקיחה. אז גם בסוגייתנו שסו"ס הבהמה אכלה פירות תלושים אבל כיון שהלקיחה היתה ממחומר לקרקע אז זה מחמת הקרקע. וזה הבין רעק"א שזה מחמת הקרקע למרות שאכלה את זה בתלוש ולכן לא שייך להישבע. ועדין צע"ג קושית רעק"א ופנ"י שמדוע שלא ישלם שמינה והרי "מתוך שאין יכול להישבע" וכו'.

יש לחקור שהתורה אומרת שישלם המזיק מיטב יש לדון האם משלם מיטב של שעת הנזק או שמשלם מיטב כשעת התשלומין. והנפ"ק אם לדוג' קנה הניזק אחרי ההזק עוד קרקעות יותר משובחים האם יצטרך המזיק לשלם את זה. ואז אומר רעק"א שלפי ר"י אין ספק ובודאי משלם מיטב של שעת הנזק וכל הספק לר"ע שאמר מיטב דמזיק אז שייך להסתפק האם משלם כשעת הנזק או כשעת התשלומין.

שורש הספק הוא האם בשעת ההזק חל עליך סוג של חוב שאתה מתחייב לשלם את מחיר ההזק וגם מאיזה מיטב תשלם ונשאר עליך חוב או דילמא שזה חוב שחייב לשלם את ההזק אבל יכול לשלם מאיפה שרוצה.

אבל אם המזיק עשה בורות בקרקע ושייך לתקן את הבורות הללו אז התביעה פה היא שהמזיק ישלם את דמי התיקון על הבורות הללו כיון שבורות אלו עומדות לתיקון לפי יסוד החזו"א ופה זה תביעת קרקע מכיון שרוצה שיתקן את הבורות שבקרקע נמצאים וע"ז טוען הרמב"ם שאין נשבעים כיון שזה תביעת קרקע אבל מודה הרמב"ם שבמקרה שלא שייך לתקן אז זה תביעת דמים כיון שזה לא עומד לתיקון וע"ז שייך להשבע ולפי"ז יוצא שלא נחלקו הרמב"ם והראב"ד אלא כל אחד דיבר על סוג בור אחר שהרמב"ם דיבר על בור שעומד לתיקון וא"כ זה תביעת קרקע ואין נשבעין ע"ז. והראב"ד דיבר על בור שאינו עומד לתיקון. וא"כ זה תביעת דמים ושייך להישבע ע"ז. אז בסוגייתנו שלא שייך לתקן את הערוגות אז טוען הניזק שהפסיד לו כסף וזה תביעת דמים ובין לרמב"ם ובין לראב"ד שייך להישבע ע"ז ולפי יסוד החזו"א קושיית רעק"א והפנ"י קשה בין לרמב"ם ובין לראב"ד יסוד עצום ונפלא.

ולכאורה צריך להבין מה רעק"א הבין שזה דבר שמגיע מחמת הקרקע בסוגייתנו והרי לכאורה כשהבהמה אוכלת את הפירות אז הפירות תלושים לא שייך אכילת פירות כשהם מחוברים לקרקע אז מדוע זה מחמת הקרקע הרי סו"ס היא אכלה כשהתלוש וא"כ הטענות ביניהם זה על

שהיא לא כעידית דעלמא וזה המיטב שלו. אז כשמגיע שעת התשלומין ויש לך קרקע טובה אתה מתחייב לתת אותה כיון שקרקע שהיא לא כעידית דעלמא היא לא מיטב.

אבל אם בשעת הנזק היה לך קרקע כעידית דעלמא אז אתה נותן אותה אפילו שאח"כ נהיה לך בשעת התשלומין קרקע יותר טובה אבל אם אין לך אתה מתחייב כיון שזה לא מיטב וזה לא נקרא שנתת מיטב חידוש עצום מחדש החזו"א שקרקע שהיא לא לפחות כעידית דעלמא היא לא נקראת מיטב חידוש עצום ולכן כשיהיה לו בשעת התשלומין הוא מחויב לתת את הטובה כי הוא לא קיים מיטב אפילו שבשעת הנזק שמים. כך מחדש החזו"א שני חידושים עצומים ונפלאים.

"אלא" אמר רב אחא בר יעקב הכא במאי עסקינן: כגון שהיתה עידית דניזק כזיבורית דמזיק ובהא פליגי ר"י סבר בדניזק שיימינן ולכן נותן לניזק זיבורית ולר"ע במזיק שיימינן ויהיב ליה מעידית דידיה וכו'.

מ"ט דר"י נאמר שדה למטה ושדה למעלה מה להלן ניזק אף כאן ניזק ולר"ע מיטב שדהו מיטב כרמו ישלם דהאיך דקא משלם. ור"י אהני גו' ואהני קרא. אהני גו' כדאמרינן ואהני קרא מתי שיש למזיק עידית וזיבורית והקרקע של הנזק בין העידית לזיבורית של המזיק שבכזה מקרה מודה ר"י

ומביא רעק"א ראייה לזה שכל הספק שייך רק לר"ע אבל לר"י שסובר ששמים במיטב דניזק לא שייך להסתפק מכיון שודאי שהדין שלר"י משלם כשעת הנזק כי אם לא אז הנזק ילך ויקנה קרקעות הכי משובחות שאז יצטרך המזיק לשלם. אבל לר"ע שאומר מיטב דמזיק לא שייך למימר הכי.

ומוסיף החזו"א על דברי רעק"א שאם בשעת הנזק היה למזיק קרקע זיבורית ולניזק היה עידית ואח"כ בשעת התשלומין נהיה לו קרקע עידית כמו הנזק אז אומר החזו"א שבמקרה זה פשיטא שישלם כשעת התשלומין. ולכאורה מדוע פשיטא לחזו"א כך והרי רעק"א יסתפק. אז אומר החזו"א כיון שבשעת הנזק חל עליך חיוב ואם אין לך אז לא מחייבים אותך כי אין לך. אבל באמת חל עליך חיוב לשלם ממייטב הכי גבוה. ולכן כשיש לך אח"כ קרקע כזאת אתה מתחייב לתת אותה כי כל החיוב שחל עליך יורד דוקא מתי שאין לך אבל ברגע שיש לך אתה מתחייב לתת את זה. כי לא פקע ממך השיעבוד שחל עליך.

ועוד אומר החזו"א שגם לר"ע שאומר ששמים במיטב דמזיק וע"ז יסתפק רעק"א האם משלם כשעת הנזק או כשעת התשלומין. אז אומר ע"ז החזו"א כל ספק רעק"א זה דוקא מתי שבשעת הנזק היתה לו קרקע כעידית דעלמא אבל אם לא היה לו בשעת הנזק קרקע כעידית דעלמא אלא קרקע בינונית.

חייב לקיים זאת מה שיש כן נזקין זה לא טעון בי זה טעון בו הנזק. יסוד עצום.

מקשה הרש"ש: שמבואר בסוגיתנו שלולי הפסוק הסברא אומרת שיתן את הפחות ובדף ח' ע"א מבואר שבמקרה שיש למזיק עדית וזיבורית ויש עליו ג' תובעים אז נזקין גובה מהעידית ובע"ח וכתובת אשה גובים מהזיבורית ומבאר רש"י שכיון שבע"ח זה רק תקנת חכמים שיגבה מהבינונית כדי שלא תנעול דלת כו' לכן כשאין בינונית אז חוזר לדין התורה שגובה מהזיבורית וע"ז קשה מסוגיתנו שמבואר שכשיש יותר או פחות לולי הפסוק נותן את הפחות ומדוע רש"י צריך לומר שכיון שזה תקנת חכמים וכו' הרי גם מדאורייתא מבואר שכשאין לו נותן הפחות ומרש"י בדף ח'. מבואר שאם בע"ח דינו היה מדאורייתא בבינונית אז היה מחויב לתת לו בינונית גם כשאין לו וזה סותר לסוגיתנו כך מקשה הרש"ש קושיא עצומה.

ומיישב הרש"ש שכיון שאחרי הפסוק נתחדש ליתן היותר כשאין לו לכן רש"י בדף ח'. מסביר שכיון שזה רק תקנת חכמים וכו' רש"י מדבר אחרי שנתחדש הפסוק כמבואר בסוגיתנו.

מבואר בגמ' שלר"י אהני גז"ש ואהני קרא וכו'. הרא"ש בסימן ב' פוסק שהלכה כר"ע ששמים במיטב דמזיק ואח"כ מבאר הרא"ש שהנפ"ק בין ר"י לר"ע שעידית דניזק כזיבורית

שבמזיק שיימנן ואינו יכול ללתת לו מהזיבורית אלא מעידית ידיה כך מחדש הפסוק.

מבואר בגמ' שלולי הפסוק היה יכול ללתת לו מהזיבורית ומחדש הפסוק שנותן מהעידית.

ויש לדון האם תמיד בכל דיני ממונות נאמר דין זה שכשיש או קצת או הרבה נותן את הסכום המועט? לדוג' בהלואה שראובן חייב לשמעון ואין לו את הסכום המדויק יש לו או קצת או הרבה האם יכול לתת את הקצת. ועוד יש לדון בפדיון הבן אם אין לו חמישה סלעים אלא יש לו או ארבע או שש סלעים האם בכזה מקרה גם יכול לתת את הארבע סלעים.

אז ודאי שלא אומרים את זה מכיון שדין התורה זה שתתן את החמישה סלעים ולכן כדי שתצא יד"ח מוטל עליך לתת את החמישה סלעים ואותו דבר בהלואה מוטל עליך כלפי התורה לפרוע את חובך מדין שהוא תובע אותך ממוני גבך אתה חייב לתת את הסכום הגבוה לצאת יד"ח. אבל בנזקין בלי התורה אדם שהזיק אינו צריך לשלם וחדשה התורה שאם אדם הזיק אז יש זכות לניזק לתבוע את המזיק אבל כל כח התביעה שלו זה בדיוק כפי שהזקתי אין לו כוח לתבוע אותי יותר מדמי ההזק ולכן בלי הפסוק יכול לתת את הפחות וביותר שהלואה שטוען ממוני גבך אז זה משהו שטעון בי ולכן אני

וזיבורית וקרקע דניזק בין העדית לזיבורית דמזיק שהפסוק מחדש שנותן עידית ידיה וע"ז מקשה רעק"א שהגמ' תאמר שאהני קרא לר"י במקרה שאין לניזק שום קרקעות ובלי הפסוק הסברא אומרת שיתן המזיק איזה קרקע שירצה ונתחדש שנותן את העידית ידיה כך הקשה רעק"א. אבל לפי היש אומרים ברא"ש קושית רעק"א אינה קושיא מכיון שאין שני דיני מיטב אלא זה דין אחד מיטב דניזק ולא כתוב גם מיטב דמזיק ולכן לא שייך למימר הכי.

וגם לפי שיטת היש מפרשים מתחדד טובא קושית הרש"ש מסוגייתנו נגד מה שכתב בדף ח'. שמבואר שם שמדאוריתא כשיש לו או פחות או יותר נותן את היותר ובסוגייתנו לולי הפסוק מבואר שיתן הפחות. ותירץ שאחרי הפסוק מבואר שיתן את היותר וסוגיא שם בדף ח'. אחרי הפסוק. אז תירוצו זה רק אליבא דהיש אומרים שזה הפסוק מחדש שיתן את היותר ולא שהפסוק מחדש שיש שני דיני מיטב. אבל לשיטת הרא"ש שנאמר הפסוק שאם אין מיטב דניזק אז צריך לקיים מיטב במזיק לפי פשט זה אינה מיושב קושית הרש"ש וכל תירוצו הרש"ש מתיישב רק אליבא דשיטת היש אומרים ברא"ש.

תוס' בד"ה "כגון שהיתה" וכו'. ואיפכא לא מצי למימר דכו"ע מודו דאין משלם אלא עידית שיש לו ואין צריך לקנות ומתוס' זה לכאורה משמע דלא כרעק"א שרעק"א דן [ומפורט יותר

דמזיק וכו' כמבואר בגמ' וקשה בלשון הרא"ש וכך כולם תמהים בזה הרי הרא"ש פסק הלכה כר"ע ומדוע ממשיך הרא"ש ואומר נפ"ק בין ר"י לר"ע וכו' הרי הלכה כר"ע. וצע"ג. אבל בכל אופן מביא הרא"ש מח' ראשונים מה יהיה הדין במקרה שיש למזיק כל ג' הקרקעות ועידית דניזק בין הבינונית לזיבורית דמזיק מה יהיה הדין מביא הרא"ש מח' שיטה אחת וזה היש מפרשים כרא"ש שנותן את הבינונית שלו כיון שסו"ס זה יותר מעידית דניזק אבל הרא"ש פוסק שנותן את העידית שלו כיון שצריך לקיים מיטב כמבואר בפסוק "מיטב שדהו" וכו' ומתי שלא שייך לקיים מיטב דניזק נותן מיטב דמזיק.

ובפשטות היש אומרים סוברים שכיון שאהני קרא אומר לי שאם יש לו לתת או פחות או יותר אז הפסוק מחדש שנותן את היותר אבל לתת יותר מיותר זה כבר הפסוק לא אומר ולכן סוברים היש אומרים ברא"ש שנותן את הבינונית כי זה היותר ולפי שיטה זו אם לניזק אין שום קרקעות אז המזיק יכול לתת איזה קרקע שירצה כי לא אומרים שנאמר גם מיטב דמזיק. אלא יש דין אחד מיטב דניזק ומהיכי תיתי לחדש שיש שני דינים וזה הסברא שעולה על הדעת לומר כהיש אומרים ברא"ש.

ולפי שיטה זו מיושב קושית רעק"א שהקשה מדוע הגמ' אומרת שלר"י אהני קרא מתי שלמזיק יש עידית

שאנחנו מצמצמים את ספיקו של רעק"א שזה רק לפי ר"ע וגם שזה לפי ר"ע זה רק לצד שבשלו הם שמין.

אז במח' היש מפרשים והרא"ש מבואר שהיש מפרשים סברו שנותן את הבינונית והוארט בזה שאהני קרא מחדש שיתן את היותר אבל לא שיש שני דיני מיטב וכשאיין לך מיטב דניזק אז אתה צריך לקיים מיטב דמזיק.

וכך רעק"א לומד שאין שני דיני מיטב ויש דין אחד של מיטב ורק התורה מחדשת שתתן את היותר ולא את הפחות ואין הלכה של מיטב דמזיק אלא דניזק ולכן אם יש לו בינונית יותר מעידית דניזק נותן את הבינונית ולפי זה אומר רעק"א שלכאורה יש להסתפק גם לר"י שאהני קרא אומר לי שיתן מיטב ידיה לכאורה אפשר להסתפק כשהזיבורית שלו כעידית דעלמא אז יש להסתפק האם מיטב דמזיק או מיטב בעלמא ואז יוכל לתת את הזיבורית. אז אומר רעק"א שודאי לא שייך למימר הכי כיון שאהני קרא אומר שיתן את היותר ואין סברא לומר שיוכל לתת את הזיבורית שזה פחות מעידית דניזק ולכן ודאי שנותן את עידית ידיה שזה היותר וזה סברת היש אומרים שזה דין לתת את היותר. מה שאין כן לשיטת הרא"ש שיש דין מיטב אז לכאורה יוכל לתת את הזיבורית אם זה כעידית דעלמא מכיון שגם בזה אני מקיים מיטב כך לכאורה זה יהיה הנפ"ק.

בהתחלה] האם משלם מיטב כשעת הנזק או כשעת התשלומין וביאר רעק"א שכל ספק זה שייך לר"ע ולר"י ודאי ששמים כשעת הנזק אז לכאורה מה תוס' טוען שכו"ע מודו שאין צריך לקנות והרי גם אם הוא יקנה אינו מחויב ליתן זה כיון ששמים כשעת הנזק לכאורה דלא כרעק"א וכך מעורר ר' נחום ואומר ר' נחום שלפי החזו"א שביאר שגם לצד ששמים כשעת הנזק אבל כל זה כשאין לך אבל אח"כ אם יש לך אתה מחויב לתת את זה מכיון שלא פקע החיוב שלך וחל עליך שיעבוד עד שיהיה לך כך אפ"ל בתוס' אליבא דהחזו"א להסביר את רעק"א.

בספיקו של רעק"א האם משלם כשעת הנזק או כשעת התשלומין אז ביאר רעק"א שכל ספיקו רק לר"ע ולר"י ודאי ששמים כשעת הנזק וביותר יש לומר שהנדון האם בשלו הם שמין או בשל עולם אז כל ספק זה רק לפי ר"ע מכיון שלפי ר"י ודאי שבשלו הם שמין מכיון שר"י למד גז"ש דניזק משמע דווקא ניזק ולא בשל עולם מה שאין כן לר"ע לא כתוב מפורש מזיק ולכן יש להסתפק לפי ר"ע האם בשלו או בשל עולם וכל ספק רעק"א האם כשעת הנזק או התשלומין אז כל ספק זה שייך רק לצד שבשלו הם שמין אבל לפי הצד שבשל עולם הם שמין לא שייך שני הצדדים של רעק"א כיון שאף פעם זה לא משתנה ה"בשל עולם" אז יוצא

מיטב דניזק ואין שני דיני מיטב ולכן כשיש לו בינונית יותר מעידית דניזק נותן בינונית כי בזה מקיים מיטב דניזק ולכן פה כשאין לו את הבינונית הזאת מבואר התוס' שיתן כסף כדי לקיים מיטב דניזק.

רעק"א דן האם משלם כשעת הנזק או כשעת התשלומין וביארנו שכל ספק רק אליבא דר"ע ולא לפי ר"י כי לר"י ודאי שיש כשעת הנזק כי אם לא אז הוא ילך ויקנה שדה אחרת שאז הוא ירויח שמשלם לו כשעת התשלומין כך ביאר רעק"א.

והגמ' בגיטין דף נ'. אומרת שאם ראובן הזיק את שמעון ולראובן בשעת הנזק היה לו עידי עידית ופוסקים כר"ע שבמזיק שיימנן ועד שהגיע שעת הפרעון העידי עידית נשתדפה אז הדין שגובה מבינונית וזה מדרבנן ומדאורייתא נותן את הזיבורית מכיון שהעידית נשתדפה אז מדאורייתא יכול ליתן הזיבורית וקבעו חכמים שיתן בינונית כך כותב רש"י.

אבל הראשונים חולקים על רש"י וסוברים שבשעת הפרעון הוא מחויב לתת את השדה הכי טובה שלו ולא כרש"י שפירש שיכול לתת את הזיבורית מדאורייתא ולכן מכיון שהחייב חל בשעת התשלומין ולכן בשעת הפרעון מחויב לתת את המיטב שלו ולפ"ז ספיקו של רעק"א האם שמין כשעת הנזק או כשעת התשלומין

אבל הריטב"א בגיטין לומד שבזה שנתתי את הבינונית שהיא יותר מעידית דניזק אז אני מקיים מיטב דניזק ואם אין לי בינונית אז אני צריך לקיים מיטב דמזיק כשיטת הרא"ש שיש שני דיני מיטב מה שאין כן לרעק"א זה דין אחד של מיטב. ולפי הרא"ש שהדין שצריך לתת מיטב אז זה לא ווארט שהתורה אומרת שצריך שיתן יותר אלא זה ווארט של מיטב ואם אין לך מיטב דניזק אז אתה מתחייב במיטב דמזיק.

[בתוס' ד"ה "כגון" וכו' תוס' מביא ראייה שהוא לא מחויב לקנות מדף ז': שאין לו אלא זיבורית כולם גובים מזיבורית לכאורה מדוע תוס' לא מביא ראייה מהסוגיא שרואים שבלי הפסוק נותן את הפחות ואינו מחויב לקנות או למכור וכדו' אז חלק מהאחרונים מיישבים שכיון שאהני קרא אומר לי שצריך לדאוג לניזק ולתת יותר כדי שודאי יקיים מיטב דניזק אז אולי היה צד לומר שגם לדאוג לניזק ויצטרך למכור שדותיו קמ"ל בדף ז': שלא.]

ומבואר בתוס' שלמ"ד בשלו הם שמין שאם אין למזיק כעידית דניזק אז למ"ד כסף או מיטב יתן כסף ולכאורה מדוע יתן כסף ולא יתן מיטב שלו כיון שלפי הרא"ש שיש שני דיני מיטב ומתי שאין ביכולתי לקיים מיטב דניזק אז אני מחויב במיטב דמזיק אז מדוע כתוב בתוס' שיתן כסף אז כאן אומר ר' לייב בסימן נה' שמוכרח מכאן כהיש מפרשים ברא"ש שיש דין לקיים

ומכרה אז נותן את הבינונית ולכאורה הבינונית נהית עידית וא"כ איך גובה מזה. אז צ"ל שכיון שבשעת ההלואה הבינונית היתה בינונית לכן נותן לו בינונית. רואים מכאן שלא הולכים כשעת התשלומין ומה הראשונים יענו ע"ז מדוע זה שונה מנשתבחה שדהו שאומרים הראשונים שמשלם כשעת התשלומין. ואפ"ל וכך אמר הנתיבות: שהשתדפה אז העידית בכלל אינה קיימת מה שאין כן בעידית ומכרה היא קיימת בעולם רק אין לו שיעבוד מזה ויש לעיין טובא.

"ר"ע אומר לא בא הכתוב וכו' "וק"ו להקדש": מאי ק"ו להקדש: אלימא דנגח תורא דידן לתורא דהקדש שור רעהו אמר רחמנא ולא שור של הקדש".

ולכאורה צריך ביאור מדוע הגמ' מביאה מקרה של נגיחה והרי הפסוק עצמו מדבר על נזקי שו"ר?

אז מרש"י בל"ק מבואר [וגם מרש"י בדף ט:] שלומדים את כל הנזקין מ"רעהו" וכמו שנאמר פטור בגניחה כך נלמד לשאר נזקין שפטורין בנזקי הקדש מ"רעהו" ונקטה הגמ' מקרה של נגיחה מכיון שע"ז הפסוק הולך.

ובל"ב מבואר שכל הנזקין פטורים גם מהמיעוט של נגיחה שזה "רעהו" ונקטנו נגיחה מכיון שלא משכחת לה על שו"ר מכיון שיש

לכאורה זה תלוי במח' ראשונים הללו. וביותר יש פה תמיה שלרש"י שסבור ששמין בשעת הנזק אז רעק"א סבר בצד זה ששמין בשעת הנזק אז הנפ"ק כשקנה קרקע יותר טובה שהוא לא מחויב בזה. אבל בודאי את הפחות הכי טוב הוא מחויב לתת שלדוג' יש לו בינונית או זיבורית נותן את הבינונית והחידוש שאינו מחויב לתת את העידית וברש"י מבואר שיכול לתת את הזיבורית ולא את הפחות מהעידית שזה הבינונית וזה מעורר תמיה גדולה בדברי רש"י מה הסברא? וצע"ג.

ואפ"ל שהראשונים שחולקים על רש"י וסבירא להם בגלל התמיה הזאת שקשה לנו שהסברא אומרת שתמיד הוא צריך בין הפחותים שיש לו לתת את הכי טוב אבל בלשון הראשונים לא משמע כך אלא משמע מלשונם שעיקר חיובו זה שעת התשלומין ולא בשעת הנזק. וביותר שהמאירי בדף נ'. סובר שגם אם אין לו עידית בכלל והוא הזיק ואח"כ קנה עידית אז משלם את העידית שקנה רואים בדברי המאירי להדיא ואין שום חולק ע"ז כהצד השני ברעק"א ששמין כשעת התשלומין אז רואים מכל הראשונים שסבירא להם ששמין בשעת התשלומין וברש"י מבואר כהצד הראשון ברעק"א ששמין בשעת הנזק וביותר תמיה שהגמ' אומרת לקמן שאם יש לו בינונית וזיבורית ומגיע בע"ח לגבות אז דינו בזיבורית כי הבינונית נהיית עידית אבל אם היתה לו עידית

פודים זאת וכו' כך הפשט הפשוט ללמד
הל"ק והל"ב בדברי רש"י.

אבל המהרש"ל לומד בל"ב ברש"י
שרש"י אומר שאחת מן הסיבות
שלא שייך להעמיד על שו"ר מכיון
שאין מעילה בקרקעות דכל המחובר
לקרקע כקרקע דמי ולומד המהרש"ל
שמכיון שאין מעילה בקרקעות לכן
יהיה חייב מדין מזיק דלא כרש"י
שביאר שפטור לגמרי. ולפי דברי
המהרש"ל לכאורה אם חייב מדין מזיק
אז מדוע הגמ' לא נקטה את זה שזה
מקרים של שו"ר אז אומר המהרש"ל
מכיון שלא צריך להגיע לק"ו כי חייבים
מדין מזיק רגיל ולכן לא שייך להעמיד
זאת על דברי ר"ע אבל בכל אופן כך
לומד המהרש"ל שחייב מדין מזיק אבל
כל הראשונים חולקים על דברי
המהרש"ל וסוברים שפטורים לגמרי כי
אין מעילה בקרקעות.

ולפי דברי המהרש"ל אפשר ללמוד את
הל"ק והל"ב אחרת: שיש לחקור
מה הפטור בהקדש, האם הפטור הוא
בהקדש שלהקדש אין כוח תביעה
לתבוע על נזקיו או שזה פטור במזיק
[בחפץ] שמזיק בצורה כזאת של הקדש
פטור ולפי נדון זה שייך ללמוד את
דברי רש"י שבל"ק ההבנה היא שזה
פטור בהקדש ולהקדש אין כוח תביעה
וא"כ זה נאמר בכל שאר הנזקין
שפטורים בין בקרן ובין בשן ורגל כיון
שזה יסוד בהקדש שאין כוח תביעה
לתבוע על נזקי הקדש ולכן רש"י כותב

בל"ק והוא הדין לכל שאר נזקין
שפטורים.

אבל בל"ב ההבנה היא שזה פטור
בחפץ במזיק את ההקדש וא"כ
יש סברא לומר שנאמר הפטור הזה רק
בקרן ומהיכי תיתי למילף לשאר נזקין
לכן רש"י צריך להגיע לטעם דלא
משכחת לה אבל לא שהפטור נאמר גם
על שאר נזקין אלא נאמר דווקא בקרן.
ושיטת הראב"ד בשיטת רש"י שכל
הנזקין חייבים בהקדש: האי
אין מעילה בקרקעות? אז אומר הראב"ד
מעילה ליכא אבל תשלומין איכא: כוונת
הראב"ד לומר שודאי יהיו חייבים מדין
מזיק ולא נעלם פה פרשת נזקין.

ולפי הראב"ד "רעהו" נאמר רק על קרן
ולכן בשו"ר יהיה חייב מדין מזיק
דלא כהראשונים שס"ל שפטורים לגמרי
כי אין מעילה בקרקעות והראב"ד גם
דלא כהמהרש"ל מכיון שלפי המהרש"ל
כל מה שחייבים מדין מזיק זה דווקא
כשאין מעילה אבל כשיש מעילה שאז
זה דבר גבוה סובר המהרש"ל שפטורים
מ"רעהו" משא"כ לראב"ד שסבירא להו
שתמיד שו"ר חייבים גם כשיש מעילה
מכיון שלא נאמר "רעהו" ע"ז כלל.

ועל רש"י צ"ב מהיכי תיתי שכיון שאין
מעילה לקרקעות אז יהיה פטורים
מפרשת נזקין?

אז ר' שמואל אומר: שכיון שההקדש
זה רשות גבוה ואין פה אדם בעולם
שזה שייך לו ואין פה מישהו ששייך

להתעסק איתו לכן לא שייך פה פרשת נזקין כי זה שונה מכל תביעת ממון שיש תובע.

תוס' מקשה על רש"י איך שייך למילף מקרן לשאר הנזקין והרי קרן אינה מועדת מתחילתה.

וע"ז מקשה ר' חיים: שבסוגיתנו מפורש אחרת שבאדם שמתחייב מנה לבדק הבית אז רואים שיש כוח תביעה לרשות גבוהה כדן בע"ח והגזבר גובה ממנו ודלא כר' שמואל וא"כ שוב צב"ג מה הסברא שנפטר מפרשת נזקין כיון "שאינ מעילה לקרקעות", וצע"ג.

ונראה ליישב ע"פ החקירה שחקרנו האם הפטור בהקדש זה במזיק או שלהקדש אין זכות תביעה, ונימא שרש"י למד שהפטור בהקדש זה שאין להקדש כוח תביעה וממילא שייך למילף שדין זה יאמר בכל הנזקין ולא שייך פירכת התוס'.

ובדברי רש"י שאין מעילה לקרקעות ד"כל המחובר לקרקע כקרקע דמי", והרי לכאורה כשהבהמה אוכלת את זה אז הפירות תלושים וא"כ מה שייך פה שזה מחובר לקרקע? כך מקשה התלמיד ר"ת והוא נשאר בצ"ע.

בתוס' מבואר למסקנא: שכל הנזקין פטורים מהקדש מהצד השווה של בור, אדם, וקרן.

ובתוס' מבואר כל הזמן מנלן שנדע שבהקדש פטור בכל הנזקין?

אבל הדברי יחזקאל בסימן מ"ו מיישב: שהולכים בתר הלקיחה והלקיחה היתה במחובר למרות שסו"ס היא אוכלת את זה שזה תלוש. ועוד י"ל: שכיון שהשומא היא בקרקע ששמים כמה שוה הקרקע עם פירות או בלי פירות אז למרות שהבהמה אוכלת את זה שזה תלוש אבל כיון שלרש"י שמים אגב הקרקע ממילא שייך לקרוא לזה מחובר לקרקע [ויש לעיין בזה].

ולעומת זאת בשיטה מקובצת מבואר: שמנלן נדע לחייב בכל הנזקין ופשיטא שפטור בכל הנזקין ומהיכי תיתי לחייב כיון שלומדים מ"רעהו" על כל הנזקין אז א"כ מנלן נדע שחייבים שאר הנזקין. [וכך גם מבואר בתוס' שאנץ].

הנה עלה בידינו ג' שיטות בסוגיא. שיטת רש"י שפטור לגמרי, ושיטת הראב"ד שתמיד חייבים בשו"ר, ושיטת המהרש"ל שחייבים בשו"ר כשאין מעילה.

ומעורר ר' שמעון שלכאורה תוס' טוען בטענתו והשיטה קשה עליו קצת שכיון שיש פסוק מפורש לחייב שזה "וביער בשדה אחר" ומשמע בין הדיוט ובין הקדש וא"כ מדוע צריך השיטה מקובצת מקור לזה שחייבים בהקדש, אז צריך ביאור גדול בדברי השיטה מקובצת.

תשלומי מעילה לתשלומי כפרה שבתשלומי תרומה אין קלב"מ מכיון שזה תשלומי כפרה וע"ז לא שייך קלב"מ אבל בתשלומי מעילה שייך קלב"מ כי זה חיוב ממון ע"ז שגזל את ההקדש וא"כ איך שייך לדמות ביניהם ויל"ע.

"רמי" ליה אביי לרבא" וכו': "כתיב מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם" וכו'.

[תוס'] בקידושין מקשים שבסוגיתנו מבואר שצריך פסוק לזה ששייך לתת סובין: מה שאין כן בקידושין אשה יכולה להקנות בסובין ואין לזה פסוק וא"כ מדוע בנזקין צריך פסוק.

ואומר ר' אלחנן שקושיא זו תלויה בשני הגירסאות יש גירסא אחת בגמ' שגורסים "ישיב לרבות שוה כסף - ככסף ואפילו סובין" עם ו' לעומת זאת יש גירסא בלי ו': לפי גירסא ראשונה שגורסים ו' אז לומדים שישב לרבות שוה כסף ועוד דורשים גם סובין: ויש פה שני לימודים.

לעומת זאת לגירסא השניה שבלי ו' אז ישיב לרבות שוה כסף ככסף לא דורשים זאת ולומדים זאת מסברא ודורשים "ואפילו סובין" אז קושיית תוס' בקידושין רק לפי הגירסא הראשונה שיש פה שני דרשות וע"ז תוס' מקשים מדוע בנזקין צריך פסוק לזה ובקידושין לא.

ואפ"ל: ע"פ החקירה הנ"ל מה הפטור בהקדש? האם זה פטור שלהקדש אין כוח תביעה או שזה פטור במזיק שמזיק נזקי הקדש פטור ואפ"ל שהבין השיטה מקובצת שהפטור בהקדש זה שלהקדש אין כוח תביעה וכיון שתביעת הקדש זה סוג תביעה אחרת מנזקין מכיון שאין פה רשות מסוימת לכן לא שייך למילף זאת מהפסוק כי זה שונה לגמרי סוג תביעה זו ולכן הוצרך לפרש השיטה מקובצת מהיכי תיתי לחייב בהקדש ולכן הוצרך ללמוד זאת מק"ו: מה שאין כן תוס' הבינו שהפטור הוא במזיק שמזיק את ההקדש פטור ולכן שייך ללמוד זאת מהפסוק כך אפשר לומר ויש לעיין טובא.

מקשה הפנ"י: אם מזיק את ההקדש פטור אז מדוע איתא בגמ' בדף ה'. שמפגל חייב מדאורייתא?

ואפשר ליישב ולומר: שאם נאמר שהפטור בהקדש זה שאין להקדש כוח תביעה על נזקיהם אז במפגל התביעה היא לא הקדש אלא התביעה היא מבעל הקרבן וזה כהדיוט ולכן אדם שמזיק את הקרבן חייב כמו בכל דיני נזקין וזה לא מתמעט מהפסוק. **תוס'** אומר שלומדים שמזיק את ההקדש שפטור מ"וכי יאכל" שמקשים בין הקדש לתרומה וכו'.

וע"ז קשה איך שייך לדמות בין אכילת תרומה לאכילת הקדש הרי תוס' בכתובות אומרים: שההבדל בין

משא"כ לגירסא השניה לא שייך את קושית תוס' כי באמת אין לימוד לזה ששואה כסף ככסף זה רק מסברא ובאמת גם בקידושין וגם בנזקין אין דרשה לשואה כסף ככסף].

ומיישב תוס': שכיון שקרקע צריך ליתן מיטב אז היה צד שא"א לתת שואה כסף לכן צריך פסוק אבל באמת תמיד שואה כסף ככסף ולכן אשה נקנית בסובין.

ומבאר הר"ן את תירוצו של תוס' שכיון שבקרקע צריך ליתן מיטב אז לכאורה גם במטלטלין יצטרכו לתת מיטב של המטלטלין וזה כוונת התוס' שכיון שיש דין מיטב בקרקע אז היה צ"ל שיש דין מיטב גם במטלטלין קמ"ל בפסוק שלא].

הפשט הפשוט בסוגיתנו שקושית הגמ' זה שכיון שמיטב זה דבר טוב ומעולה וזה הדין, ולעומת זאת כתוב "ישיב" שמשמע סובין שזה לא דבר טוב וזה קושיית הגמ'. ותירצה הגמ': ל"ק כאן מדעתו וכאן בע"כ ורש"י מבאר שבע"כ אז משלם "כסף"

ולכאורה מי דיבר על כסף הרי הסתירה היתה בין מיטב לסובין. ובאמת הרש"י שגורס "מיטב".

לעומת זאת ר"ח מבאר שקושיית הגמ' היא: שלר"ע שאומר מיטב דמזיק פתאום רואים "ישיב" שלא מחויב לתת דווקא מיטב ויכול לתת מה שרוצה ובדידיה תלה רחמנא.

אבל לפי ר"י שאומר מיטב דניזק לא קשה מכיון שלר"י יכול להיות מקרה שהמזיק יתן זיבורית אם זה יהיה כעידית דניזק ולכן ר"ח מבאר רק אליבא דר"ע שתמיד מחויב לתת את הדבר הטוב.

והחילוק בין מדעתו לבע"כ אפשר לומר שאם זה בע"כ אז קונסים את המזיק שיתן מיטב ומוכרח שזה קנס מתשובת הרשב"א: שהקשה מדוע צריך לשלם מיטב הרי בשלמא אדם שפשע בנזק אז צריך לשלם מיטב אבל אונס מדוע יתחייב לשלם מיטב אז אומר הרשב"א לא פלוג רחמנא אז מכאן רואים שזה קנס.

והדברים שמחים ומשמחים.